

Ja ono po čemu ona samu sebe posjeduje, a mjesto slobode je u njegovoj najdubljoj točki«. To je mjesto u kojemu duša može obuhvatiti sve svoje bivstvo i o njemu odlučivati. A da bi to postigla mora nadrasti vezu s izvanjskim koje je zaokuplja i udaljuje od njezine nutrine. Tako ova značajna predstavica suvremene filozofije i teologije filozofsko-teološki oblikuje drevnu mudrost po kojoj čovjek slobodan može biti tek u sebi. »Čovjek je pozvan, kaže ona, da živi u svojoj najdubljoj nutrini i da tako sebe uzme u ruke, kako je moguće kad se ondje živi; samo je odande moguće također razračunati sa svijetom; samo polazeći odande čovjek može naći u svijetu mjesto koje mu je namijenjeno. Uza sve to on nikad ne proniče sasvim svoje najdublje nutrine. To je Božja tajna, koju on jedini može otkriti koliko mu se mili. Ipak je čovjeku njegova najdublja nutrina dana u ruke; s njom može dragocjeno slobodno raspolagati, ali je također dužan čuvati je kao dragocjeno dobro koje mu je povjereno. Mora da ima veliku vrijednost u carstvu duhova: anđeli imaju zadaću da je čuvaju. Zli dusi traže da je dobiju pod svoju vlast. Sâm Bog izabrao ju je sebi za prebivalište.« Tako je Bog stvorivši dušu dao sebe kroz ljude, a na čovjeku je hoće li se okrenuti sebi i koncentracijom na svoje ljudske temelje u sebi nadvladati izvanjske sile. U tomu se krije i zaokret čovjeka prema Bogu i ljudsko oslobođenje, i to je, ističe Edith Stein, velika tajna osobne slobode, to da je u duši čovjekova nadmoć da o sebi odlučuje. Pred tom tajnom i sâm Bog staje, jer stvorene duše traži samo kao slobodan dar njihove ljubavi.

Ne treba posebnih komentara ovim mislima; držimo da nije potrebno isticati aktualnost antropologije Edith Stein u današnje vrijeme kad je tehnika dehumanizirala svijet i kad je industrijski zamah srozao čovjeka na razinu roba standarda i strojeva. U svakom ropstvu, pa i u ovome, sloboda je nepoznata i ljudska osoba je okopnila. A poruka antropologije Edith Stein i ovog njezina posljednjega djela suvremenom čovjeku nije da se odrekne svijeta i da se povuče u samostan, nego da svijet vrednuje i da se prema izvanjskom orijentira kroz okvire svoje slobode, a to znači kroz prizmu svoga najnutarnijega bivstva. Upriličivši tako svoj život i svoje djelo, Edith Stein je prebacila svoje težište u onostrano gdje ga neprijateljski raspoložene ovozemaljske sile nisu mogle napasti, utkavši u svoju sudbinu sublimaciju sveg ljudskog trpljenja.

BIBLIJSKE STARINE

Adalbert Rebić, Biblijske starine, KS, Zagreb, 1983.

Drago Šimundža

Danas je dovoljno znano da se bibličisti obilno služe tzv. pomoćnim biblijskim znanostima. Egzegeti se utječu raznim disciplinama; pomoćne znanosti u mnogome pridonose osvjetljenju i boljem upoznavanju duha i vremena u kojemu se rađala Biblija. Zbog toga upoznavanje biblijskih starina, tj. svih onih životnih i društvenih momenata, duhovne i materijalne kulture onoga doba, koja je vezana uz Bibliju i uz koju je vezana Biblija, otvara i pruža dublji i širi pogled na cijelu svetopisamsku stvarnost i bitnu biblijsku poruku. Suvremena egzegeza često s njima i na njima zasniva svoje postupke i analize, gradi svoja stajališta i zaključke. Zbog svega toga treba iskreno pozdraviti nedavno objavljenu Rebićevu knjigu *Biblijske starine*.

O čemu nas obavještava i što nam nudi ovaj novi priručnik našega uglednog bibličista?

Nudi nam široku panoramu stvarnosti i shvaćanja starog biblijskog svijeta. Autor u svom sintetičkom, narativnom prikazu gotovo leksikografski upoznaje čitatelja s duhom i vremenom, duhovnom i materijalnom kulturom, poviješću i životom Izabranog naroda. Ne ulazeći u moguće rasprave i hipoteze, različita shvaćanja i vrednovanja, prof. Rebić slijedi središnju nit povijesnih otkrića i arheoloških informacija te daje čitatelju obilje podataka koji omogućuju široku orijentaciju i dublje, svestranije razumijevanje biblijskih pojmova i poruka.

U uvodnom dijelu ovog izdanja susrećemo se s pojmom i važnošću biblijskih starina, s važnošću biblijske arheologije, s izvorima i pomagalima koji pružaju širi uvid u biblijsku prošlost i omogućuju bolje shvaćanje duha i vremena o kojima govori Biblija.

U prvom se poglavlju suočavamo s potankom raščlambom geografskih prostora, etnografskih skupina i naroda na starom Bliskom Istoku. Autor se da pače upušta u kratki pregled klime, flore i faune u ondašnjoj Palestini. Posebno ga zanima etnološki pregled biblijskih naroda, koji čitatelju otvara široke informacije o društveno-povijesnom miljeu, duhu i kulturi u kojoj se i u vezi s komom se javlja i širi Božja riječ.

Drugo poglavlje otkriva stanje i ponašanje ondašnjeg privatnog i obiteljskog života u Izabranom narodu. Kao što se u Hammanovu *Životu prvih kršćana* ulazi u tajne i konkretnu praksu ranog kršćanstva, tako se u Rebićevoj knjizi upoznaje praktična svagdašnjica starih Židova. Sve je tu zahvaćeno: ishrana, nošnja, običaji, obiteljska stvarnost i intima, društveno ponašanje i odgoj, način života i življenja sve do ženidbe i rastave, oplodjenja i obrazovanja, bolesti i smrti u ono vrijeme.

U trećem je poglavlju obrađen javni i društveni život; vrlo artikulirano, informativno. Zahvaćena su razna područja, materijalna stvarnost i duhovna kultura: privreda, promet, trgovina, monetarni sustavi, znanost, umjetnost, kultura... Dovoljno da se dobije opći i posebni uvid u sva važnija zbivanja onoga doba.

Četvrto poglavlje govori o državnim ustrojstvima, o vladavinama i vlastima, upravi, okupacijama, financijama, sudstvu i drugim društvenim formacijama Izabranog naroda iz biblijskog razdoblja.

Posebno, peto poglavlje zauzimaju vjerske starine. Tu je riječ o svetim mjestima, posvećenim osobama i blagdanima, zatim o žrtvama, molitvama, obrednim čišćenjima, postovima i zavjetima u Satrom savezu. — Na kraju, u posebnom poglavlju, autor ukratko informira o vjerskim i političkim skupinama i strankama u starom Izraelu. Izbor iz svjetske i naše literature koja obrađuje spomenute teme i područja upotpunjuje ovaj vrlo praktičan i informativan priručnik od našega autora na našem jeziku. Kazalo osoba, stvari i pojmova omogućuje da se lako snađemo i časkom informiramo o pojedinim pojmovima, stvarima i zbivanjima koja nas u određenom času zanimaju. Dodajmo k tome da su pojedini odlomci popraćeni faksimilima i ilustracijama iz materijalne i duhovne kulture ovih vremena i naroda o kojima je riječ, poglavito židovskim svetopisamskim spomenima i simbolima.

Pokušamo li s ovog postupnog izlaganja ponuđene građe prijeći na vrijednosne sudove i kritičku ocjenu, možemo potvrditi da je ovaj priručnik vješto, informativno i pregnantno pisan. Velika mu je prednost što je u svom sažimanju i informiranju vrlo pregledan i jasan; što je pristupačan i koristan stručnjaku i početniku koji se želi uputiti u tajne prošlosti i upoznati biblijske starine. Autor je, očito, dobro obaviješten te vješto izlaže brojne podatke i široko gradivo svodi na temeljnu informaciju, vrlo plastično, narativno, i sadržajno zaokruženo, cjelovito.

Zapravo, čitavo djelo poprima funkciju malog leksikona, služi kao biblijsko-arheološki priručnik i na taj način postaje svojevrstni uvod — u širem smislu riječi — u čitanje i razumijevanje Sv. pisma. To više što je obrada poje-

dinih jedinica i širih tema sustavno raščlanjena i postupno obrađena u vidu potrebnih natuknica i pojmova. Pisac je u prvom redu išao za preglednom sintezom, zbog toga se nije upuštao u eventualne hipoteze i šire interpretacije pojedinih fakata. Vodila ga je korisnost i funkcija knjige kao priručnika, tj. bitna informacija o materijalnom i duhovnom svijetu u kojemu je živio biblijski čovjek i u kojemu se radala i razvijala Biblija Staroga i Novoga zavjeta. U tome je uspio. Knjiga je doista stručna, informativna i pristupačna. Spada u priručnike za kojima bi trebao posegnuti svatko koga zanima Biblija.

DVA NOVIJA OSVRTA NA BERDJAJEVA

Ivan Devčić

1.

Luigi Medusa, Nicolai Berdjajev. La morale. I valori morali nella riflessione di Nicolai Berdjajev. Bibl. teol. napoletana. Pontificia Facoltà Teologica dell'Italia Meridionale S. Tommaso d'Aquino, M. D'Auria editore in Napoli, 1984.

Iako je od smrti velikog ruskog filozofa Nikolaja Berdjajeva prošlo već 36 godina (umro 1948), interes za njegovu misao ne jenjava. Njegova se djela i danas intenzivno proučavaju, komentiraju, prevode. Zašto je to tako možemo lako saznati uzmemo li u ruke knjigu Luigija Meduse o Berdjajevu. T. Špidlak u predgovoru vrlo jasno pokazuje u čemu je vrijedni doprinos te nove publikacije o Berdjajevu: »Klasična je filozofija u antici bila definirana kao 'znanost svih stvari promatranih u njihovim zadnjim uzrocima'; a skolastički su autori tome dodali: 'promatranih u svjetlu prirodnog razuma'. Kolike je sumnje izazvao takav stav u Berdjajevljevu duhu! Cemu nam može služiti znanost 'stvari'? Za njega 'nije postojalo niti će ikad postojati filozofija apsolutno autonomna, koja se izdiže iznad života'. [...] Tražiti život znači tražiti slobodu i slobodno biće, jer je život neodvojiv od slobode. Kako se može roditi iz socijalnih sistema ili nužnosti logičkih shema? Kako joj možemo odrediti pravo mjesto u 'objektiviranom' svijetu, uređenom po analitičkim načelima? [...] Autor je ove knjige sretno postavio svoje istraživanje inzistirajući na 'moralnim vrijednostima u Berdjajevljevoj refleksiji'. Priznajemo da bi i taj naslov na prvi pogled mogao pobuditi nesporzume. Vjekovima smo na žalost naviknuti da moralne zaključke izvlačimo iz nekog logičkog sustava. Zbog toga možemo sumnjati da je autor želio učiniti sličnu stvar s Berdjajevljevim mišljenjem, tj. pasti u moralizam koji je ovaj strastveno mrzio. Međutim, impostacija naš knjige ispravno uči da obrnemo postupak: poći od moralnih vrijednosti, od ljudskih problema, da bismo mogli misliti, otkrivati stvarnost dostojnu nas.«

Medusa dakle pokazuje, i to vrlo uspješno, da je moral bitna, temeljna značajka Berdjajevljeve filozofije.

Osim spomenutog Špidlakova predgovora, knjiga ima uvod i devet poglavlja, kojima je na kraju dodana selekcionirana biografija. Prva tri poglavlja (*Metodološke premise, Ruski kulturni ambijent krajem 19. i početkom 20. stoljeća, Izvori i oblikovanje Berdjajevljeva mišljenja*) uvodne su naravi, dok slijedeća četiri (*Filozofija kao hermeneutika života, Sloboda: izvorna vrijednost bića i djelovanja, Osoba kao subjekat objave-aktualizacije moralnih vrijednosti, »Moral« i moralne vrijednosti, Eshatologija i proroštvo: Bitne dimenzije moralnih vrijednosti*) donose u krupnim crtama s moralnog gledišta glavne teme Berdjajevljeve filozofije. U devetom poglavlju (*Valjanost i aktualnost poruke N. A. Berdjajeva*) autor se pita o značenju Berdjajevljeve misli za naše